EBÛ SÜLEYMÂN CÜRCÂNÎ

Hanefî mezhebi fıkıh âlimi. İmâm-ı Muhammed Şeybânî ve Ebû Yûsuf hazretlerinin talebelerindendir. Aslen Belh yakınlarında Cürcan'dan olan Ebû Süleymân Cürcânî'nin ismi, Mûsâ bin Süleymân'dır. Ebû Süleymân künyesidir. Cürcân'dan Bağdâd'a gelerek ilim tahsil etti Pek kıymetli kitaplar yazdı. 201 (m. 816) yılında Bağdâd'da vefât etti.

Ebû Süleymân Cürcânî, Abdullah bin Mübârek'ten, Amr bin Cemî', Ebû Yûsuf, Muhammed bin Hasan Şeybânî ve daha birçok âlimden ilim öğrenip, hadîs-i şerîf rivâyet etti. Hanefî mezhebinin fıkıh bilgilerini, müctehidlerin değişik ictihâdlarını ezberledi. Onları kitaplarında yazarak ve talebelerine anlatarak, daha sonraki nesillere aktardı. O'nun ilimdeki derecesini, Tam İlmihâl Se'âdet-i Ebediyye'deki şu cümleler çok güzel ifâde etmektedir:

"İmâm-ı a'zam Ebû Hanîfe (radıyallahü anh), fıkıh bilgilerini toplayarak kısımlara, kollara ayırdığı ve usûller, metodlar koyduğu gibi, Resûlullahın (aleyhisselâm) ve Eshâb-ı kiramın (r.anhüm ecma'în) bildirdiği i'tikâd, îmân bilgilerini de topladı ve yüzlerce talebesine bildirdi. Talebesinden İlm-i kelâm, ya'nî îmân bilgileri mütehassısları yetişti. Bunlardan İmâm-ı Muhammed Şeybânî'nin yetiştirdiklerinden Ebû Süleymân Cürcânî ve bunun talebelerinden Ebû Bekr-i Cürcânî meşhûr oldu. Bunun talebesinden de, Ebû Nasr-ı Iyâd, kelâm ilminde, Ebû Mensûr-i Mâturîdî'yi yetiştirdi. Ebû Men sûr, İmâm-ı a'zamdan gelen kelâm bilgilerini, kitablara yazdı. Yoldan sapmış olanlarla çarpışarak, Ehl-i sünnet i'tikâdını kuvvetlendirdi, her tarafa yaydı."

Fıkıhta keskin görüşlü talebeler yetiştiren Ebû Süleymân Cürcânî'den (radıyallahü anh) Abdullah bin Hasan Hâşimî, Ahmed bin Muhammed bin Îsâ el-Bertî, Beşîr bin Mûsâ el-Esedî, Ebû Bekr Ahmed bin İshâk Cürcânî ve daha birçok âlim ilim öğrenip rivâyette bulundu.

İbrâhîm bin Sa'îd anlatır. Halife Me'mun, Mûsâ bin Süleymân ve Ma'lâ er-Râzî'yi sarayına da'vet etti. Daha yaşlı olması, vera' ve takvâdaki üstünlüğünden dolayı ilk önce Ebû Süleymân Cürcânî'ye kadılık teklif etti. O da "Ey mü'minlerin emîri! İnsanlara kadı ta'yin ederken Allahü teâlânın emirlerine dikkat et! Her önüne geleni

kadı yapma! Emâneti bizim gibi ehil olmayanlara teslim etme! Yemîn ederim ki, ben hiddetliyimdir, sinirlerime hâkim olamamaktan korkuyorum. Allah için, O'nun kullarına muhakeme edecek gücü kendimde bulamıyorum" diyerek kadılığı kabûl etmedi. Halife de "Doğru söyledin" deyip teklifini geri aldı ve ona hayırla duâ etti.

Aynı teklifi Ma'lâ er-Râzî'ye yaptı. Er-Râzî de: "Ben bu işe ehil değilim. Borçlu ve alacaklı bir adamım. Bana borcu olanlardan isteyici olacağım, diğerleri de benden alacaklarını isteyecekler" dedi. Halife "Senin borç ve alacak işini hallederiz. Borçlarını öder, alacaklarını kabûl ederiz" dedi. Yine itiraz edip "Ben vesveseli bir adamım, insanların malını telef edeceğimden korkarım" dedi. Halife "Sana emîn kimselerden istişâre edecek insanlar buluruz, onlara danışırsın" deyince de, "Ama ben danışacağım insanları kırk yıldır tanımak isterim. Değilse onlara güvenemem. Böyle insanları da nerede bulacağım?" dedi. Halîfe de onu affetti. Böylelikle her ikisi de, insanlara hükmetmekle hatâ yapacaklarından korktukları kadılık mesleğinden kurtuldular.

Ebû Süleymân Cürcânî hazretleri, hocalarından öğrendiği ilmi bir taraftan talebelerine öğretirken, bir taraftan da pek kıymetli kitaplar yazdı. Böylece sonraki devirlerde gelecek olan müslümanların faydalanmalarına imkân hazırladı. Bu eserlerinden en meşhûrları arasında "Siyer-i sagîr", "Salât", "Rehn" "Nevâdir-ül-fetâvâ" adlı kitapları sayılabilir.

---

1) Mu'cem-ül-müellifîn cild-13, sh. 30

2) El-A'lâm cild-7, sh. 323

3) El-Fevâid-ül-behiyye sh. 216

4) Târîh-i Bağdâd cild-13, sh. 36

5) Tam İlmihâl Se'âdet-i Ebediyye sh. 392